

Török Virág¹

Magyarország energiabiztonsági percepciója stratégiai dokumentumai tükrében²

Hungary's Energy Security Perception in the Light of Its Strategic Documents

Absztrakt

A téma aktualitását a 2021-es év őszén megkötött új magyar–orosz gázvásárlási szerződés adja, valamint a 2022-től életbe lépett garantált szállítási kapacitások Kijev részére. Regionálisan, magyar szempontból ugyancsak nem elhanyagolható a Krk szigeti LNG-terminál, amely egyéves működése alatt a magyar hálózatot is ellátta földgázzal. A dolgozat célja, hogy bemutassa hazánk energiabiztonságot illető percepcióit, amelyek alapvetően meghatározzák nemzeti energiapolitikánkat. Hazánk az energetikát stratégiai ágazatnak tekinti, az elmúlt évtizedben végbement változások pedig szükségessé tették az energetikai igazgatási anyagok aktualizálását. Írásomban a számba vett szabályzók és stratégiai dokumentumok egyöntetűen prioritizált helyen kezelik Magyarország energiapolitikáját és ellátásbeli helyzetét. Az írásban általános képet adok a jelenlegi magyar energetikai struktúráról, annak sajátosságairól.

Kulcsszavak: energiabiztonság, stratégia, Magyarország

Abstract

The relevance of the subject is underlined by the new Hungarian-Russian gas purchase agreement signed in autumn 2021 and the guaranteed supply capacities for Kiev

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, e-mail: torok.virag@uni-nke.hu

² A mű a TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

from 2022. At regional level, the LNG terminal on the island of Krk, which has also supplied the Hungarian network with natural gas during its one-year operation, is also not negligible from a Hungarian perspective. The aim of this thesis is to present our country's perceptions of energy security, which fundamentally determine our national energy policy. Hungary considers energy as a strategic sector, and the changes of the last decade have made it necessary to update the energy policy documents. In this paper, the regulations and strategic documents surveyed are consistently prioritising Hungary's energy policy and supply situation. I provide an overview of the current Hungarian energy structure and its specificities.

Keywords: energy security, strategy, Hungary

Bevezetés

A dolgozat célja, hogy bemutassa hazánk energiabiztonságot illető percepcióit, amelyek alapvetően meghatározzák nemzeti energiapolitikánkat. Bevezetőmben általános képet adok a jelenlegi energetikai struktúráról, annak sajátosságairól. A stratégiai dokumentumok közül a 2020 áprilisában megjelent új Nemzeti Biztonsági Stratégia, a 2021-es Nemzeti Katonai Stratégia, szakpolitikai téren pedig a korábbi szabályzók legfontosabb kitételeit, és ezekre alapozva a 2020 elején hatályosult, új Nemzeti Energiastratégia megállapításait összegzem. A szakpolitikai tájékoztató és stratégiai összefoglalók előtt fontosnak tartom tisztázni hazánk általános biztonságértelmezésben használt terminológiáját és álláspontját. Ehhez egy korábbi – még a szövetségi rendszerekhez való csatlakozásunk előtti – norma lesz segítségemre, nevezetesen a 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről.³ A határozat egyértelműsíti, hogy hazánk a biztonság fogalmát átfogóan értelmezi, annak nem kizárólagosan katonai vetületeit, az alábbiak szerint: „A Magyar Köztársaság a biztonságot átfogó módon értelmezi, amely a hagyományos politikai és katonai tényezőkhöz túl magába foglalja a széles értelemben vett biztonság egyéb – gazdasági és pénzügyi, emberi jogi és kisebbségi, információs és technológiai, környezeti, valamint nemzetközi jogi – dimenzióit is.”⁴ Ennek köszönhetően a gazdasági kockázatok is biztonságiasíthatóvá váltak, azok valódiságát és fokozódó jelenlétét a 21. századi világban elismerték. A későbbiekben látható lesz, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Nemzeti Katonai Stratégia is hasonlóan komplex módon viszonyul a biztonsághoz, aminek több dimenzióját elismeri mind a kockázat, mind a megoldáskeresés terén. Ugyancsak fontos lehet a 2020-as év utáni külkapcsolati eszköztár kapcsán utalnunk a fenti normára, amely még egyenlőként említette a kül-, a gazdaság- és a védelempolitikát mint a biztonságpolitika érdekérvényesítő eszközeit. („A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai céljait elsősorban a külpolitika, a gazdaságpolitika és a védelempolitika útján érvényesíti.”)⁵ Mindezek alapján bizonyítottnak tekintem, hogy a biztonság gazdasági vetületével foglalkozni kell stratégiai szinten is,

³ 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat.

⁴ 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat.

⁵ 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat.

ami a korunk komplex biztonsági kihívásait vizsgálva a nem katonai fenyegetéseket is azonosítja és azokra megoldást keres.

Fontos még tisztázni, hogy az energia- s azon belül a földgáz-ellátásbiztonság milyen módon kapcsolódik egymáshoz. Témám alapvetően a földgáz-szakpolitika felé tereli a stratégiák értelmezését, ám általánosságban nem lehet amellett elmenni, hogy az energiapolitika egyértelműen a gazdasági alrendszerhez kapcsolódik a biztonsági tanulmányok területén. Az APERC⁶ által megfogalmazott „4A” definíciót használok a fogalom tisztázására,⁷ amely szerint az energiabiztonság az alábbi négy tényező együttes fennállásával valósul meg: elfogadhatóság, elérhetőség, megfizethetőség és hozzáférhetőség. Ezek alapján az energiabiztonság egy adott ország gazdasági képességeként írható le, amely „garantálja az energiaforrások ellátását fenntartható módon és megfelelő időben, olyan árszinten, amely nem hat negatívan a gazdaság teljesítményére”.⁸

Ugyancsak érdemes szót ejtenünk a jelenleg hatályos magyar stratégiák születésének nemzetközi környezetéről is. 2019 decemberében, a párizsi jegyzőkönyvvel összhangban az Európai Unió megjelentette új klímapolitikai intézkedés- és javaslat-csomagját, a Zöld Megállapodást (Green Deal-t). A Green Deal az EU fő új növekedési stratégiája, amelynek célja az EU gazdaságának fenntartható gazdasági modellre való átállítása. A megállapodás átfogó célja, hogy az EU 2050-re az első klímasemleges kontinenssé váljon, ami tisztább környezetet, megfizethetőbb energiát, intelligensebb közlekedést, új munkahelyeket és összességében jobb életminőséget eredményez majd a polgárainak. Az uniós zöld megállapodás megvalósítását számos finanszírozási mechanizmus segíti, amelyek összértéke meghaladja az 1 billió eurót.⁹ Az EU Green Deal fő elemei a következő témakörök köré csoportosulnak: Az éghajlat-politikai ambíciók növelése; Tiszta, megfizethető és biztonságos energia; Ipar a tiszta és körforgásos gazdaságért; Energia- és erőforrás-hatékony épületek; Fenntartható és intelligens mobilitás; A gazdaságtól az asztalig; Biológiai sokféleség és ökoszisztémák; valamint Zéró szennyezésű, mérgező anyagoktól mentes környezet.¹⁰

Magyarország energetikai profilja

Mindenekelőtt fontos kijelenteni, hogy Magyarország kis területű, kontinentális éghajlatú közép-európai országgként elhanyagolható mennyiségű primer energiaforrással rendelkezik, energiapolitikáját gyakran korlátozzák külső tényezők. Ilyenek például a fosszilis tüzelőanyag-tartalékok belföldi hiánya vagy a közvetlen tengerparti hozzáférés hiánya – mindezek megerősítik az állam energiaügyekben való regionális együttműködésének szükségességét. Ehhez kapcsolódóan elmondható, hogy az ország energiamixe a legfrissebb (2020-as) adatok szerint kellőképpen diverzifikált, bár a kulcs egyértelműen a teljes primerenergia-felhasználás esetében a fosszilis tüzelőanyagok

⁶ Asia Pacific Energy Research Centre.

⁷ APONTE 2007.

⁸ TAKÁCS [é. n.].

⁹ The EU Green Deal Explained 2021.

¹⁰ Lásd: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1669

használata, amelyből a földgáz (37,8%), a kőolaj (33,8%) összességében több mint kétharmados aránnyal rendelkezik.¹¹ A harmadik helyen a fosszilis tüzelőanyagok alacsony szén-dioxid-kibocsátású alternatívájának számít¹² nukleáris energia áll, 14,7%-kal.

A magyar energiapolitikával kapcsolatos hagyományos gondolkodás a meghatározó tényezőket az úgynevezett „energiatrilémma” módszerének használatával mutatja be: a háromszög minden sarkába más stratégiai prioritás kerül. Az Energy Trilemma Index eszköze 3 dimenzió keresztül rangsorolja az országokat a fenntartható energiaellátásra való képességük alapján: ezek az energiabiztonság, energiaegyenlőség (vagyis a hozzáférhetőség és megfizethetőség), valamint a környezeti fenntarthatóság. A rangsor a szakpolitikák fenntartható kombinációjának megvalósításában elért általános teljesítményt méri, az egyensúlyi osztályzat pedig rávilágít arra, hogy egy ország mennyire jól kezeli a trilemma kompromisszumait, az „A” besorolás a kapható legjobbat jelenti.¹³

Magyarország energetikai törekvéseit a legkönnyebben tehát a következő három tényezővel írhatjuk le: az ellátás biztonságának garantálása, a magyar versenyképesség javítása és az energiafelhasználás paradigmaváltásával a környezetvédelmi hatékonyság előnyeinek kihasználása.¹⁴ A World Energy Trilemma 2021-es reportja szerint Magyarország a 12. állam az index rangsorában, összpontszáma 76,2 az adható 100-ból, a három változó közül pedig az energiabiztonság dimenziójára kapott „A” besorolást, míg a fenntarthatóság és hozzáférhetőség kérdéseiben „B” fokozatot szerzett.¹⁵

Magyarország energiabiztonsági percepciói egybecsengenek gazdasági érdekeivel és azonosított kockázataival, amelyek a fentebb nevesített nemzeti dokumentumokban is megjelennek. A legfontosabb általános – témát érintő – stratégia a Nemzeti Biztonsági Stratégia (NBS). Mind az NBS, mind az NKS energetikai tartalma kapcsán fontosnak tartom, hogy trendeket mutassak be, amelyek az elmúlt évtizedben bekövetkezett globális változások okán szépen lekövethetőek a korábbi és jelenleg érvényes dokumentumok tartalmi fókuszainak változásában is. Az NBS mint stratégiai dokumentum jelenleg is a stratégiaalkotási hierarchia csúcsán áll.¹⁶ A hierarchia szerinti második szinten az ágazati stratégiák állnak, többek között ide sorolható a mindenkor Nemzeti Katonai Stratégia. A következőkben megvizsgálom e két dokumentumtípus által nevesített gazdaságbiztonsági és elsősorban földgázellátás-biztonsági kockázatokot és célkitűzéseket – az elmúlt években frissített és az azt megelőző időszakban használt konkrét dokumentumok alapján.

¹¹ RITCHIE–ROSER [é. n.].

¹² Lásd: www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/62/nuklearis-energia

¹³ Energy Trilemma Index 2022. Country Rankings, lásd: <https://trilemma.worldenergy.org/>

¹⁴ World Energy Trilemma Index 2020, lásd: www.worldenergy.org/publications/entry/world-energy-trilemma-index-2020

¹⁵ World Energy Council, Hungary, Historical Trilemma Scores, lásd: <https://trilemma.worldenergy.org/#!/country-profile?country=Hungary&year=2021>

¹⁶ SOLTI 2014.

Nemzeti Biztonsági Stratégia

A magyar kormány 2012-ben fogadta el az előző Nemzeti Biztonsági Stratégiát, amely a 2004 óta hatályos elődjét váltotta. Az NBS deklarálta, hogy Magyarország mind földrajzi, mind gazdasági értelemben nyitott ország. Geopolitikai adottságai sebezhetővé teszik az energiabiztonság és az ellátási útvonalak biztonságának garantálása területén is. Az eredendően aggályos földrajzi nyitottságot tovább súlyosbítja a nemzetközi gazdasági környezetbe való beágyazottság, amely erőteljes függőségi viszonyt alakított ki környezetével minden gazdasági téren.¹⁷ Ez az általános helyzetbemutatás már előrevetíti, hogy az alapvetően gazdasági szegmenshez tartozó energia-szakpolitika területén is erős kitettséget feltételezhetünk.

A stratégia hangsúlyozta, hogy az energiabiztonság kulcsfontosságú Magyarország számára. E mellett azt is leírta, hogy az erős importfüggőség, illetve a földgáz és egyéb fosszilis energiahordozók forrás- és útvonal-diverzifikáltságának viszonylag alacsony szintje kiemelt kockázatot jelentenek. Egyértelmű gazdasági érdekként a stabil, versenyképes áron elérhető és kiszámítható energiaellátást jelölte meg a lakossági és gazdasági fogyasztók számára egyaránt.¹⁸ Ezen túlmenően további gazdaságbiztonsági célokat is összegzett a dokumentum, amelyek közül a téma szempontjából releváns pontok a következők voltak:

- regionális és európai integrált belső energiapiac kiépítése,¹⁹
- a földgáz új beszerzési és tranzitlehetőségeinek kiaknázása,
- az energiefelhasználás hatékonyságának fokozása és az energiastruktúra hosszú távú fenntarthatóságának javítása.

Összességében elmondható, hogy a korábbi NBS helyzetet összegző, állapotjelző dokumentum volt, amely elsősorban kérdéseket és problémákat vetett fel, de energetikai téren nem kínált konkrét megoldási javaslatokat. A fentebb összegzett célkitűzések egyértelműen tükrözték az EU általános földgázpolitikai törekvéseit, de nem tartalmaztak a nemzeti energiarendszerre vonatkozó, speciális kitételeket.

A magyar kormány 2020-ban fogadta el a jelenleg hatályos stratégiát, amely 8 év után a 2012 óta hatályos elődjét váltotta. A jelenleg hatályos NBS a korábbiaktól eltérő formulát alkalmaz. Áttekinthetően egyértelműsíti – fejezetekre bontja – a hazánk szempontjából releváns kockázatokat, nemzeti érdekeinket, valamint az azonosított kihívásokra adható válaszokat, az érdekeink elérését szolgáló gyakorlati célokat.

Magyarország mind földrajzi, mind gazdasági értelemben nyitott ország. Geopolitikai adottságai (vagy éppen hiányosságai) sebezhetővé teszik az országot az energiabiztonság és az ellátási útvonalak biztonságának garantálása területén. Az eredendően aggályos földrajzi nyitottságot tovább súlyosbítja az a globalizációs hatás, amelynek következménye a nemzetközi gazdasági környezetbe való fokozott beágyazottság, amelynek eredményeként erőteljes függőségi viszony alakult ki hazánk és tágabb

¹⁷ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat, 2. fejezet, 23. pont.

¹⁸ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat, 3. fejezet, 32. pont.

¹⁹ Az erre irányuló nemzetközi kezdeményezések és infrastruktúra-projektek támogatása ugyancsak alapvető érdek [1035/2012. (II. 1.) Korm. határozat, 3. fejezet, 32. pont, a) bekezdés].

kereskedelmi környezete között minden gazdasági téren.²⁰ Ezen általános megállapítások mutatnak rokon vonásokat a korábbi stratégiai alapvetéseivel, aminek oka, hogy az elmúlt évtizedben nem csökkent a globalizációs összefonódásokból eredő általános gazdasági függőség a világban. Az NBS bevezetőjében leszögezi, hogy az új típusú biztonsági kockázatok hátterében azok változó arculata áll – ilyenek például az említett nemzetközi összefonódásból eredő függőségek vagy akár a klímaváltozás által generált (nem hagyományosan katonai) fenyegetések.

Ez a stratégia is hangsúlyozza, hogy az energiabiztonság garantálása kulcsfontosságú hazánk számára. Energiaellátási útvonalaink történelmileg és geopolitikailag is determináltak: az infrastruktúra „egy irányban kialakított”, ami a hazai energiaellátást egyértelműen kiszolgáltatottá teszi.²¹ Az erős importfüggőség, illetve a földgáz és egyéb fosszilis energiaforrások forrás- és útvonal-diverzifikáltságának viszonylag alacsony szintje ugyancsak kiemelt kockázatot jelentenek. Mindezekkel összefüggésben Magyarország legfontosabb energiapolitikai célkitűzése az energiaszuverenitás elérése és ezen keresztül saját energiabiztonságának szavatolása. Ide köthető még a nemzetközi szinten is meghatározó, 2019 decemberében napvilágot látott európai uniós Green Deal kezdeményezés végrehajtásával – a dekarbonizációs törekvések részeként – a nemzeti energiamix nukleáris energiatermelési hányadának növelése is.²² A IV. Adottságaink című fejezet 34. pontjában így foglalja össze energetikai helyzetünkben való kitörés és az atomenergia felhasználásával járó piaci átrendeződés lehetőségét mint megoldást:

„Jelenleg az egyik fő kihívás a földgázellátás tekintetében a 80%-ot meghaladó importfüggőségünk, amely nemcsak ellátás biztonsági kockázatokat jelent, hanem kitettséget is az importárak alakulásának. Az energiaszektorban lezajló jelentős globális változások immár az európai és ez által a hazai energiapiac jelentős átalakulását vetítik előre. A jövőben a villamos energia és földgáz felhasználás módjai és folyamatai jelentősen változni fognak, ami valószínűsíthetően a villamos energia és a gáz felhasználás arányának átrendeződésével, a villamos energia arányának jelentős növekedésével jár.”²³

Energiastruktúránk átalakításának felvetése mellett leírja, hogy általános földgáz energiaimport-függőségünk az útvonal- és forrásdiverzifikációs kezdeményezésekkel is enyhíthető volna, amennyiben sikerülne az orosz gáz mellett további szállítókat bevonni az ellátásunkba, akik akár új LNG-terminálok, akár új vezetékrendszeren keresztül volnának képesek régióinkba tranzitálni a földgázt.

2020-ban még alapvetésnek számított, hogy az ukrainai – instabil – tranzitútvonal mellett Oroszországnak is érdeke, hogy megbízható szállítóként ne legyen a teljesítése kitétt a köztes, tranzitállamoknak. Többek között ez az igény motiválta a Németországgal közvetlen összeköttetést biztosító Északi Áramlat és Északi Áramlat II vezetékparók megépítését. Érdekes adalék, hogy az elmúlt 2 évben a stratégiából levezetett fenti összefüggések teljesen súlytalanná váltak a 2022 februárjában Oroszország és Ukrajna

²⁰ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat melléklete, 33. és 46. pontok.

²¹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat melléklete, 40. pont.

²² 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat melléklete, 102. pont.

²³ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat melléklete, 34. pont.

között kitört háborús konfliktus, és az annak kapcsán bevezetett nyugati gazdasági szankciók hatásainak fényében.²⁴

A célkitűzéseket illetően továbbra is uniós keretben vizsgálva a kérdést, megfogalmazódik az integrált (európai és regionális) belső energiapiac létrehozásának igénye,²⁵ amely könnyen megfeleltethető az uniós retorikából ismert energetikai liberalizációs folyamatoknak,²⁶ valamint az energiaunió²⁷ megvalósulásához szükséges alapvető feltételeknek. Magyarország szempontjából specifikum és konkretizált célkitűzés lett a korábban már említett energiaszuverenitás elérése, valamint a diverzifikációs törekvések regionális kontextusba helyezése.

Nemzeti Katonai Stratégia

A 2012 és 2021 között hatályos, előző Nemzeti Katonai Stratégia az Alaptörvénnyel és a nemzetközi szervezetek stratégiai koncepcióival összhangban, az ugyancsak 2012-ben kiadott korábbi Nemzeti Biztonsági Stratégia elvei alapján határozta meg azokat a célkitűzéseket és eszközöket, amelyek segítségével a Magyar Honvédség hivatását teljesítheti.²⁸ A stratégia célja tehát az volt, „hogy napjaink konfliktusainak tapasztalatait és a várható kihívásokat figyelembe véve kijelölje azt az utat, amely közép- és hosszú távon meghatározza a magyar haderő alkalmazásának lehetőségeit, képességfejlesztésének irányait”.²⁹ A várható kihívások közé tartozott az energiaellátás folyamatosságának biztosítása is, amelyet ily módon az NKS (többek között) a honvédség feladatrendszerébe már akkor beépített. A dokumentum – a korábban bemutatott NBS-ekhez hasonlóan – ugyancsak kitért az energiabiztonság egyre súlyosbodó kérdésére. Ez esetben is említésre került az importfüggő fogyasztók aránytalanul magas száma, a sebezhető szállítási útvonalak, illetve az energiaforrások beszerzésének nem megfelelő diverzifikáltsági szintje. Fontos többlet, hogy felmerültek benne olyan fenntarthatóságot érintő kockázati tényezők is, mint a globális éghajlatváltozás, a szélsőségesebbé váló időjárás hatásai, valamint a hazai és globális nyersanyag-erőforrások kimerülése. Mindezeket figyelembe véve a 2012-es Stratégia már számolt a növekvő számú és súlyosságú természeti és ipari katasztrófák lehetőségével.³⁰ Az e lehetőségekre történő felkészülés jegyében és kezelésükre a képesség kialakítása az NBS mellett, azt kiegészítve nóvumként jelent meg a katonai ágazati stratégiában mint az energiabiztonsággal összefüggő deklarált katonai (MH hatáskörébe utalt) feladat.

A 2020-ban frissített és hatályba helyezett, új Nemzeti Biztonsági Stratégiát követve egyértelmű igény fogalmazódott meg, hogy a lassan 8. évet betöltő NKS is frissüljön, és hogy a kibővült, honvédséget érintő új feladatok és percepciók adaptálódnak benne.

²⁴ E gazdasági intézkedések hazánk földgázellátására gyakorolt hatásairól a későbbiekben ejtek szót.

²⁵ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat melléklete, 102. pont.

²⁶ Lásd: www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/45/a-belső-energiapiac

²⁷ Lásd: www.consilium.europa.eu/hu/policies/energy-union/

²⁸ 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat, Bevezető/I.

²⁹ HENDE 2014.

³⁰ NKS, A biztonság és stabilitás ellen ható folyamatok, 35. pont.

Az új NKS szervesen építkezik elődjére, annál azonban lényegesen konkrétábban szól a Magyar Honvédség érdekeiről és feladatairól. A műveleti környezet bemutatásakor kitér annak szürke jellegére, ami előrevetíti a béke és háború közötti határ elmosódását.³¹ Ide kapcsolódik még a hibrid hadviselés megjelenése a dokumentumban (mind terminológiai, mind gondolati szinten), amely elrugaszkodva a háború konvencionális jellegétől, kiterjeszti annak eszközeit és platformjait – teret engedve ezzel más, akár gazdasági érdekeket érintő gondolatnak. A honvédség feladatait illető felsorolás a korábbiakhoz képest kiegészül a járványügyi veszélyhelyzetek kezelésével, míg megtartja és erősíti a tömeges illegális migráció és természeti/ipari katasztrófák kezelésének felvállalását. Nem mehetünk el amellett sem, hogy a „Védelmi adottságaink” fejezet alatt felsorolt geopolitikai prioritások az ország földgáz-energetikai szempontjából is jelentősek: „Ezzel együtt, Magyarország szempontjából kiemelt prioritással bír a nyugat-balkáni, és felértékelődött a közel-keleti, valamint az észak-afrikai térség, illetve az Európai Unió keleti szomszédságának stabilitása.”³² A Magyar Honvédségről szóló fejezetben egyedülként történik szövegszinten utalás az energetikára, a jövő hadviselését meghatározó technológiai képességre.³³ Ezen belül konkrétan az energiatárolást és alternatív energiaforrások felhasználását említi.

Végezetül szeretnék áttekintést adni az elmúlt évek magyar energiapolitikát illető szabályzói és dokumentumairól, azok funkciójáról és főbb tartalmi elemeiről. A bemutatott doktrinális fejlődés kellő háttérrel biztosít a szakpolitika csúcán álló jelenleg is hatályos szakstratégia megértéséhez. Elemzésemhez ezt a harmadik (ágazati) szabályzót, a 2020 januárjában hatályosult legújabb Nemzeti Energiastratégiát választottam, amely a korábbiaktól eltérően fókuszáltan foglalkozik a magyar energiapolitika helyzetével.

Energetikai szakanyagok 2012 előtt

Magyarország energetikai törekvéseit számos dokumentum kísérte végig, amelyek közül a kritikus 2009-es év körül és után íródott anyagok közül érdemes megemlíteni a 2008-as Magyarország energiapolitikája 2008–2020 című írást; majd ezek után egy szemléletváltás követően jelent meg kiegészítésként 2010-ben a Magyarország Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terve 2010–2020. Idekapcsolódik a 2012-ben megjelent energiastratégiához készített, a program végrehajtását segítő operatív dokumentum is – ez a Magyarország Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terve. A felsorolt dokumentumok egytől egyig hozzátartoznak a jelenlegi stratégia fejlődés-történetéhez, és sok tekintetben kiegészítik egymást. Az Energiahatékonysági Cselekvési Terv összegezte az energiahatékonyság javításának 2020-ig szóló stratégiai alapelveit, Magyarország 2016-ig szóló energiahatékonysági tevékenységének célkitűzéseit és az említett prioritások megvalósításához szükséges eszközöket.³⁴ A Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terv az EU 2009/28/EK irányelve szerint íródott, és 2020-ig

³¹ A Kormány 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozata.

³² A Kormány 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozata, 3. fejezet.

³³ A Kormány 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozata, 5.1. fejezet.

³⁴ Magyarország Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terve 2020-ig.

határozta meg a megújuló energiaforrások felhasználásának várható alakulását. Fontos emellett, hogy a dokumentum a nemzeti primerenergia felhasználásának jövőbeli adataira vonatkozó számításokat is tartalmazta.³⁵ Az Energiastratégia a primerenergia-felhasználás várható alakulását tekintve harmonizál a Megújuló Energia Hasznosítási Cselekvési Terv előrejelzéseivel (ez alapján a 2020-as primerenergia-felhasználás a 208-as volumennek felelt meg, ami jól demonstrálja a forrás típusának visszaszorítására tett törekvéseket).

Nemzeti Energiastratégia

Magyarország korábbi Nemzeti Energiastratégiája egy 2012-ben megjelent keretdokumentum volt, amely új alapokra helyezte az ország energetikával kapcsolatos percepcióit. A kormány célja a kiadvánnyal az energia- és klímapolitika összehangolása volt, a gazdasági fejlődés és a környezetvédelem figyelembevételével. Ugyancsak célként fogalmazódott meg az energiaigény és az energetikai fejlesztések irányainak meghatározása és a magyar energetika kilátásainak összefoglalása az egyes energiaipari szereplők bevonásával.³⁶

A 2009-ben és azóta bekövetkezett nemzetközi történések élesen rávilágítottak arra, hogy az energiabiztonság nemcsak gazdasági, hanem egyre inkább geostratégiai kérdéssé is válik. A 2012-ben megjelent *Nemzeti Energiastratégia 2030* című dokumentum a fentiek alapján egyértelműen tisztázta, hogy az állam gazdasági teljesítőképessége és a társadalmi jólét is közvetlenül függ a megfizethető energiától.

Ezek alapján célként definiálódott az ellátásbiztonság garantálása, figyelembe véve a legkisebb költség elvét és érvényesítve a környezeti szempontokat is. Az energiabeszerezés zavartalanságának érdekében hangsúlyozta a jó viszony fontosságát mind Oroszország, mind Ukrajna tekintetében, ám az egyéb beszerzési alternatívák vizsgálatának is kellő figyelmet szentelt.³⁷ Energetikai sebezhetőségünk számokban is megmutatkozott, hiszen a dokumentum születésének évében a fosszilis energiaforrások behozatalából fedezték az energiaigény 62%-át – a földgázkitetttség pedig még magasabb ennél az aránynál is, hiszen a teljes mennyiség 82%-át Oroszországból hoztuk be. A stratégia deklarálta,³⁸ hogy Magyarország energiaszegény országgént nem lehet teljesen energiafüggetlen, de mindenképpen törekednie kell a függőség csökkentésére. Ennek eszközeként említődtek a következő kitételek:

- folytatódjék a földgázbeszerzés forrás- és tranzitdiverzifikációja;
- energiatakarékosság és energiahatékonyság magasabb fokú szerepének elismerése;
- megújuló energiapotenciál kihasználása;
- villamos energia előállítása a paksi atomerőműben;
- kiemelkedő földgáztárolási kapacitás hasznosítása;
- fosszilis energiaforrások környezetkímélő újrahasznosítása.

³⁵ Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2010.

³⁶ Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2012: 69.

³⁷ Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2012: 69.

³⁸ 77/2011. (X. 14.) OGY határozat, 2. pont, a) bekezdés.

A felsorolt eszközök az ellátásbiztonság szavatolása mellett az energiatakarékosság és a gazdasági versenyképesség javításában is fontos szerephez jutottak. A törekvések célja az volt, hogy az energetikai ágazati szolgáltatások a jövőben – a szigorodó környezetvédelmi szabályzás és a fosszilis energiahordozók készleteinek csökkenése ellenére – is a rendelkezésére álljanak a lakosságnak és a gazdasági szereplőknek.³⁹

A stratégia számba vette a globális, regionális és nemzeti trendszerűségeket, amelyek hatással lehetnek a hazai energiapolitikai célkitűzések megvalósítására, és részletes javaslatokat fogalmazott meg a magyar energiapolitikai szereplők és a Kormány számára. Az elsődleges prioritás, hogy az energiapolitika hosszú távon is fenntartható és biztonságos legyen, illetve a szektor olyan irányú általános fejlesztése, amely a gazdaság versenyképességét maximálisan támogatja.⁴⁰ Ennek érdekében a dokumentum több szükséges eszközt és intézkedést is nevesített, amelyek közül témánk szempontjából három volt igazán releváns: az energiatakarékosság és -hatékonyság növelése, regionális infrastruktúra-platform létrehozatala és a megvalósításhoz szükséges belföldi intézményrendszer kiépítésével együtt a kormányzati szerepvállalás erősítése.⁴¹ A stratégia nevesítve foglalkozott minden, magyar energiámixben fellelhető energiahordozóval, így természetesen a földgázra is kitért. Ahogy korábban már kinyilvánítottuk, Magyarország földgázellátás-biztonságilag is kiszolgáltatott, hiszen importjának jelentős részét Oroszországból szerzi be, és a vezetékek kellő diverzifikáltsága sem megoldott.

Ezek után szeretném bemutatni a jelenleg hatályos energiastratégiánkat,⁴² amely az uniós szakpolitikai célokkal összhangban 2040-ig tartó kitekintéssel készült el 2020-ban, alcíme *Tiszta, okos, megfizethető energia*. A stratégia a korábbiak alapján jól építkezik elődjére, valamint jól helyezi nemzeti szempontúvá az Európai Unió által indított Green Deal kezdeményezéscsomag karbonsemlegességgel és iparfejlesztéssel kapcsolatos részeit. Az új stratégia a szektort jelenleg is befolyásoló strukturális átmenet kapcsán deklarálja az energiaszuverenitás kívánalmát, amely jóléti, gazdasági és nemzetbiztonsági kérdés.⁴³ Ugyancsak fontos, hogy hazánk az energetikát stratégiai ágazatnak tekinti, az elmúlt évtizedben végbement változások pedig szükségessé tették az energetikai igazgatási anyagok aktualizálását, hogy azok továbbra is hozzájáruljanak a „fenntartható, működőképes, az állami vagyongazdálkodás érdekeit szem előtt tartó, uniós joggal összhangban álló”⁴⁴ belső energiapiac kialakításához. A stratégia nagyon letisztult, táblázatos formában is áttekinthető módon azonosítja – 4 alapvető cél alá sorolja – a kapcsolódó programokat és a végrehajtást segítő projekteket. Az említett négy cél a hazai fogyasztók középpontba helyezése, az energiaellátás biztonságának megerősítése, az energiaszektor klímabarát átalakítása, valamint gazdaságfejlesztés, amely az energetikai innovációban gyökerezik. A földgázpiacot illető viszonyok tisztázása külön fejezetben történik, amely egyértelműsíti stratégiai súlyát jelenlegi energiaellátásunkban. Fontos kiemelni, hogy a jelenlegi trendek szerint a földgáz pozíciójának

³⁹ Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2012: 11.

⁴⁰ Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2012: 11.

⁴¹ Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Energiaügyért Felelős Államtitkárság 2011.

⁴² Innovációs és Technológiai Minisztérium 2020.

⁴³ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2020: 9.

⁴⁴ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2020: 9.

átértékelése várhatóan annak háttérbe szorulásával jár majd, hiszen az európai szinten megindított dekarbonizációs törekvések eléréséhez is erre van szükség. A dokumentum szerint „a fűtési célú gázfogyasztás 2030-ra évi 2 milliárd köbméterrel csökken”,⁴⁵ ami egyértelműsíti, hogy a hazai földgázfelhasználás redukciójának jó része a lakossági fogyasztók fűtési szokásaira lesz hatással. A stratégia írásakor közel 3 milliárd köbméteres lakossági fogyasztás kétharmada volna így kiváltható,⁴⁶ a dokumentum szerint elsősorban épületenergetikai korszerűsítéssel, valamint távhőre és hőszivattyú alapú fűtésre való átállással. Eme lépés feltételezi a gáz- és árampiacok összehangolását tekintettel az alternatív fűtési technikák fokozott villamosáram-igényére.⁴⁷

Az említett mennyiségi csökkenés természetesen felveti a műszaki infrastruktúra további bővítésének létjogosultságát is, aminek a jelenlegi képességeit mindenképp fontos megőrizni, valamint deklarálja azt is, hogy a jövőben várhatóan az ukrán tranzitútvonalról a horvát, román és szerb határátlépési pontokra tevődik át a hangsúly (az LNG-importbehozatal, a fekete-tengeri lelőhelyek, illetve a Török Áramlat európai ágának üzembe állításával).⁴⁸

A fentiekkel összefüggésben fontos megjegyezni, hogy 2021 szeptemberében a kormány új földgázszállítási szerződést kötött Oroszországgal, amelynek értelmében a korábban elsődlegesként kezelt ukránai tranzitútvonal gyakorlatilag kiüresedni látszik, helyébe pedig a szerbiai és ausztriai szállítások lépnek. A tíz plusz öt évre megkötött szerződés „évi 4,5 milliárd köbméter gáz megvásárlására vonatkozik. Ezt a mennyiséget a Gazprom két útvonalon szállítja Magyarországra: 3,5 milliárd köbmétert déli irányból, az október 1-jétől üzembe álló szerb–magyar interkonnektoron keresztül, illetve 1 milliárd köbmétert Ausztria felől”.⁴⁹ Ennek értelmében az Ukrajna felől érkező tranzitvezeték a Stratégia megjelenését követő második évben már gyakorlatilag marginalizálódik, viszont hazánk kétoldalú megállapodás alapján szállít gázt keleti szomszédjának Beregdaróc határátlépési ponton keresztül, ugyanis az ukrán gázszállító és a magyarországi FGSZ megállapodott a Magyarországról Ukrajnába irányuló földgázszállítás garantált kapacitásának 2022. szeptember 30-ig történő meghosszabbításáról. A GTSOU és az FGSZ közötti megállapodás lehetővé teszi Ukrajna számára, hogy fizikailag napi 8 millió köbméter földgázt (évi 2,9 milliárd köbméter) importáljon.⁵⁰

Utolsó elemként a nemzeti tárolókapacitások jobb kihasználását vetem fel a dokumentum kapcsán, amely ugyancsak a korábbi negatív tapasztalatokban gyökerezhet. Hazánk természetes földgáztárolókkal regionálisan kiemelkedően jól ellátott ország, amelyek nemcsak a hazai szükségletek biztosítására, de akár kereskedelmi mennyiségek eltárolására is alkalmasak lehetnek. A hazai gáztárolók összesen 6,33 milliárd köbméter kapacitásúak, ami az ország éves fogyasztásához mérten több mint megfelelő. A stratégiában megfogalmazott cél a gáztárolási piaci verseny és a hazai létesítmények

⁴⁵ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2020: 18.

⁴⁶ SZABÓ et al. 2020.

⁴⁷ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2020: 23.

⁴⁸ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2020: 21.

⁴⁹ JOÓB 2021.

⁵⁰ A Szlovákiából rendelkezésre álló napi 27 millió köbméteres kapacitással együtt ez napi 35 millió köbméterre növeli az Ukrajnába irányuló gázimport garantált összkapacitását.

régiós szerepének erősítése, valamint a földgázszállítási tranzitforgalom, és ez a tárolók kihasználtságának szempontjából is kulcskérdés.⁵¹

Jelenlegi Nemzeti Energiastratégiánk revíziója remélhetőleg nem tart ismételtlen nyolc évig, tekintettel a téma aktorainak és joganyagának turbulens jellegére.

Nemzeti Energia- és Klímaterv

2020-ban az Innovációs és Technológiai Minisztérium gondozásában jelent meg a témában releváns egyik legaktuálisabb dokumentum, Nemzeti Energia- és Klímaterv⁵² címmel. A terv az energiabiztonság kérdéskörét külön fejezetben összegzi,⁵³ átfogóan ad számot az egyes energiahordozókat illető általános nemzeti irányultságokkal kapcsolatban. Korábban már egyértelművé vált, hogy Magyarország saját ellátásbiztonsága garantálására nemzeti szuverenitásának egyik alapvető összetevőjeként tekint, ezzel együtt kiemelt feladatként kezeli az energiafüggetlenség erősítését, az importfüggőség csökkentését. A korábbiakból megismertek szerint a „piaci integráció erősítésével és egy diverzifikált ellátási portfólió kialakításával tovább javítható az ország ellátásbiztonsága”.⁵⁴ Az ellátásbiztonság gázpiaci szegmensének garantáltságát legalapvetőbb módon az N-1 képletnek való megfelelés határozza meg a dokumentum szerint. A képlet teljesülése alapján feltétel, hogy „az egyetlen legnagyobb gázinfrastruktúra kiesése esetén a fennmaradó infrastruktúra a [...] számítás szerint képes legyen a 20 évenként előforduló leghidegebb napon a teljes földgázigény kielégítésére”.⁵⁵ A képlet arányszám, értéke minimum 120, amennyiben a teljes földgázrendszer ellátásbiztonsága szavatolt. Mindezek mellett a Terv a főbb gázpiaci célkitűzéseket a következők mentén foglalja össze: importfüggőség csökkentése,⁵⁶ a fogyasztás csökkentése,⁵⁷ valamint a hazai források nagyobb mértékű hasznosítása.⁵⁸ Az ágazat ellenálló képességének, rugalmasságának növelése szempontjából kiemelt jelentőségű az LNG- (*liquefied natural gas*) források bevonása – ami egyúttal a kereskedelmi helyzet javulásához is hozzájárulna. A forrásdiverzifikáció összességében hozzájárul a gázpiaci integrációba való fokozott beágyazódáshoz. Műszaki szempontból előnyös volna a tárolói kapacitások mind fokozottabb kihasználása, valamint az infrastruktúra felfejlesztése a szakpolitikai igényeknek megfelelően.

⁵¹ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2020: 22.

⁵² Nemzeti Energia- és Klímaterv 2020.

⁵³ Nemzeti Energia- és Klímaterv 2020: 51-től.

⁵⁴ Nemzeti Energia- és Klímaterv 2020: 12.

⁵⁵ Nemzeti Energia és Klímaterv 2020: 12.

⁵⁶ A dokumentum szerint Magyarország gázimportaránya 2030-ra 70% közelébe csökkenhet, 2040-re várhatóan tovább csökken majd, már 70% alá. Ehhez négy független gázimportforrás (orosz, LNG, román, nyugat-európai piacokon kereskedett gáz) bevonását célozza meg.

⁵⁷ Ezzel kapcsolatban további részleteket nevesít, mint például energiahatékonysági beruházások és a megújuló technológiák alkalmazásának terjesztése.

⁵⁸ Részletek: földgáztermelés növelése, alternatív gázforrások hasznosítása (biogáz, hidrogén).

Nemzeti tiszta fejlődési stratégia 2050

A hazai szakpolitikai dokumentumok közül beszélni kell még a hosszabb kitekintésű, Nemzeti tiszta fejlődési stratégia 2050⁵⁹ címűről, amely nem kizárólag földgáz és fosszilis energiahordozók tekintetében vizsgálódik, hanem az általános nemzeti klímapolitikai alapelvek alapján. A témával kapcsolatban fontos kitételként fogalmazza meg a stratégia a bevezetőjében, hogy a Kormánynak „úgy kell megvalósítania a klímasemlegességet, hogy közben biztosítja az ellátásbiztonságot és az igazságos átmenetet, s egyúttal támogatja a további gazdasági fejlődést is”.⁶⁰ A dokumentum fő erénye, hogy három eltérő irányú forgatókönyv kidolgozásával igyekszik előre jelezni az üvegházhatású gázok terjedésének trendjeit 2050-ig. Ez a három scenárió az „ölbe tett kéz”, a „halasztott cselekvés” és a „korai cselekvés” elnevezéseket viseli. Neveik beszédesek a bennük foglalt szakpolitikai előrelépéseket illetően, egyértelműen a legutolsó verzió rendelkezik a legambiciózusabb és egyben legpozitívabb forgatókönyvvel. A földgázfelhasználást illetően a következő jövőképet festi az anyag.

A klímasemlegességet előrevetítő két forgatókönyv alapján a 2040-es évektől (az addigra már erőteljes elektrifikációnak köszönhetően) a földgázfelhasználás visszaszorul, sőt egyes szektorokban várhatóan teljesen el is tűnik: a közlekedési és az ipari szektorban a várakozások szerint a hidrogén mint karbonsemleges anyag váltja majd ki.⁶¹ A stratégia megfogalmazza, hogy a környezetkímélőbb megújuló energiaforrások⁶² felhasználásának előtérbe kerülése magával hozza az energiainport nagymértékű csökkenését, ami egyértelműen hozzájárul majd az energiabiztonság növekedéséhez.⁶³ A földgáz szerepének háztartási mérséklődésére is számít az anyag, ami egyértelműen összefügg az energiaszektor tüzelőanyag-összetétele markáns átalakulásának kívánalmával.⁶⁴ A stratégia összességében egyértelműen számol a földgáz nemzeti energiámixben betöltött szerepének erodálásával, s két környezetkímélőbb alternatíva hosszú távú használatba emelésével, amelyek a korábban már említett hidrogén és biogáz lesznek.

Aktualitások

Hazánk közelmúltbeli földgázbeszerzéseit illetően nem lehet elmenni a 2021 januárjában üzembe állt horvát Krk szigeti LNG-terminál importja mellett, amelynek Horvátország után Magyarország a másodlagos kedvezményezettje. Ezzel összefüggésben a Magyar Gázkereskedő Zrt., az állami tulajdonú MVM Magyar Villamos Művek Zrt. leányvállalata (MVM Zrt.), sikeresen foglalt a horvátországi Krk LNG-terminálban LNG-kapacitást. A 2020 nyarán megkötött megállapodás szerint az MFGK Croatia d. o.o. (amelynek a Magyar Földgázkereskedő Zrt. az anyacége) 2021-től kezdődő hétéves ciklusra,

⁵⁹ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2021.

⁶⁰ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2021: 9.

⁶¹ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2021: 14.

⁶² A megújulók legnagyobb részét a naperóművek, a biomassza, illetve a bioüzemanyagok adják.

⁶³ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2021: 37.

⁶⁴ Innovációs és Technológiai Minisztérium 2021: 42.

évenként maximum 1 milliárd köbméterig használhat ki kapacitást a krki terminálból.⁶⁵ Ha pontos számadatokat nézünk, a következő éveket tekintve az alábbi mennyiségeket foglalta le az MVM csoport: 2020/2021-re 1,409 milliárd köbméter, 2021/2022-re és 2022/2023-ra 2,072 milliárd köbméter, 2023/2024-re 1,534 milliárd köbméter, a következő három gázszezon mindegyikére pedig 1,532 milliárd köbméterre történt kapacitásfoglalás.⁶⁶ Egy másik magyar tulajdonú vállalat, a MET foglalásával együtt (összesen 1,3 milliárd köbméter a következő három évre) Magyarország lett a krki LNG-kapacitás egyik fő felhasználója. Ezek a magyar szerződések is biztosítják a krki LNG-terminál hosszú távú gazdasági életképességét.

Magyarország most először vásárolt gázt dedikált LNG-forrásból, egy teljesen új, független szállítási útvonalat használva és hosszú távú forrásdiverzifikációt biztosítva. A megkötött szerződések Magyarország energiainport-szükségletének nagyjából egyötödét fedezik.

Nemzetbiztonsági szempontból ugyancsak kiemelendő, hogy az energetika nemcsak a gazdaság biztonságának szavatolásán keresztül fontos, hanem a rendszer kibertámadásoknak való kitettsége szempontjából is. Mivel napjainkra a kiberbiztonság a nemzetbiztonság szavatolásának egyik legfontosabb elemévé vált, így a (z energia-) szuverenitás fenntartásának ugyancsak egyik feltétele lett a kiberbiztonság általános szintjének lehető legmagasabbra emelése. Ennek a törekvésnek megvan már a nemzetközi joganyagai is, hiszen EU-irányelv⁶⁷ emeli ki az energiaszektort a hálózati és információs rendszerek magas szintű biztonságának szavatolása kapcsán. A kiberbiztonság szavatolásának egyik eszköze tehát a hálózati rendszerek ellenálló képességének növelése, működési környezetük pontos leszabályozása, ami alól nem lehet kivétel a földgázinfrastruktúra-rendszer sem.

Szabályzó-normatív oldalról, az aktualitások között meg kell említeni a jelen kézirat lezárása előtti napokat, amikor 2022. július 13-án Kormányinfó keretei között jelentették be az „energia-veszélyhelyzetet”. A veszélyhelyzet az Alaptörvényben is ismert és elismert különleges jogrendi fogalom, amely az 53. cikk alapján jelenleg az alábbi körülmények fennállása esetén vezethető be:

„(1) A Kormány szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, háborús helyzet vagy humanitárius katasztrófa, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében veszélyhelyzetet hirdet ki, és sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket vezethet be.”⁶⁸

Látható, hogy a jelző nélküli veszélyhelyzet fogalmához kapcsolódhatnak későbbi intézkedések, azok bevezetésének jogosultsága innen eredeztethető. A szóösszetételben a leszűkítő „energia” jelző egyfajta kommunikációs stratégia részének tekinthető, amely a biztonsági tanulmányokból ismert biztonságiasítás eszközével politikai szinten

⁶⁵ Világgazdaság 2020.

⁶⁶ PAVLOVA 2020.

⁶⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1148 irányelve.

⁶⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

határozza meg a fenyegetés irányultságát. A 2011-es katasztrófavédelmi törvény⁶⁹ tovább pontosítja ezen általános terminológia használatának eshetőségi körét, valamint az alkalmazható eszközöket.⁷⁰ A téma szempontjából megemlíthető még a szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, illetve humanitárius katasztrófa magyarországi következményeinek elhárításáról szóló 2022. évi VI. törvény,⁷¹ amelyben a Kormány a különleges jogrendben alkotott rendeletei hatályának meghosszabbítására tesz javaslatot, többek között a „a felmerülő káros gazdasági hatások kivédése, a következmények enyhítése”⁷² érdekében, ami jelen téma szempontjából fontos részlet. Ide kapcsolódóan megjegyezhető a törvény 4. paragrafus 9. és 10. pontjában konkrétan nevesített az energiahatékonyság,⁷³ valamint a földgázellátás⁷⁴ témájában született adott kormányrendeletek eredeti céltől eltérő alkalmazásának meghosszabbítása.

A tematizált veszélyhelyzet bejelentését követő napokban megjelent *Magyar Közlöny* több energetikai témájú intézkedést tartalmaz, amire lehetőséget ugyancsak az Alaptörvény 53. cikke biztosít az alábbiak szerint: „(2) A Kormány a veszélyhelyzetben rendeletet alkothat, amellyel – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.” A Közlöny 117. számában⁷⁵ megjelent 1335/2022. (VII. 15.) Korm. határozat az energia-veszélyhelyzettel összefüggő egyes szükségszerű intézkedések megtételéről című szabályzó több azonnali határidejű, eltérő energiaágazathoz tartozó intézkedést tartalmaz. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a határozat címében energia-veszélyhelyzet terminológiát használ, ám a preambulumban pontosítja az intézkedés okát: „háborús veszélyhelyzet okozta drasztikus energia-áremelkedés.”⁷⁶

A határozat alapján a következő energiapolitikai célkitűzések azonosíthatóak:

- a kedvezményes lakossági villamos energia és földgáz egyetemes szolgáltatás fenntartása;
- lignit tüzelőanyag kitermelésének növelése;
- a Mátrai Erőmű mind a négy blokkjának újra termelésbe állítása, és a termelése folyamatossá tétele;
- a hazai földgáztermelés 1,5 milliárd m³-ről 2 milliárd m³-re való emelése;
- a Paksi Atomerőmű üzemidejének meghosszabbítása;
- gondoskodás a következő téli magyar földgázellátás biztosításához szükséges földgázkészlet betárolásáról a szállítási és betárolási kapacitások mértékéig;
- az energiahordozókra vonatkozó exportkorlátozás bevezetése.

⁶⁹ 2011. évi CXXVIII. törvény.

⁷⁰ 2011. évi CXXVIII. törvény.

⁷¹ 2022. évi VI. törvény.

⁷² 2022. évi VI. törvény.

⁷³ 671/2021. (XII. 2.) Korm. rendelet.

⁷⁴ 695/2021. (XII. 13.) Korm. rendelet.

⁷⁵ Magyar Közlöny, 117., 2022. 07. 15.

⁷⁶ Ennek előzményeként tekinthetünk az Ukrajna területén fennálló fegyveres konfliktusra, illetve humanitárius katasztrófa-fára tekintettel, valamint ezek magyarországi következményeinek az elhárítása érdekében veszélyhelyzet kihirdetéséről és egyes veszélyhelyzeti szabályokról szóló 180/2022. (V. 24.) Korm. rendeletrre.

Új és érdekes tapasztalat mind jogi mind pedig szakpolitikai szempontból egy veszélyhelyzet idején meghozott kormányhatározati szintű intézkedéscsomag kiadásának nyomán követése, ami nem megszokott szakpolitikai fordulat. Ily módon az áttekinthetőség minden szintű jogszabályt és egyéb szabályzót igyekezett bemutatni a téma maximális körüljárása érdekében – alaptörvénytől a kormányhatározatig, biztonságpolitikai alapelvektől az ágazati cselekvési tervekig.

Ugyancsak fontos aktualitás a 2022-es év elején kibontakozott orosz–ukrán háború kapcsán, hogy e kézirat lezárásáig (2022. 07. 31.) az Európai Unió több szankciós csomagot fogadott el az Oroszországi Föderáció és Belarusz ellen, amely intézkedések egy része hatást gyakorol a tilalmakon keresztül a Közösség energiapiacára is, hiszen a meghozott intézkedések között találunk célzottan energiaágazatot érintő rendelkezéseket. Ezek az alábbiak szerint foglalhatók össze: árplafont vezettek be a tengeren szállított nyersolajra és kőolajtermékekre, valamint tilalom vonatkozik a következőkre: „az Oroszországból származó szén behozatala; az Oroszországból származó olaj behozatala (néhány kivétellel); a kőolaj-finomítási ágazatban használt áruk és technológiák Oroszországba irányuló exportja; az orosz energia- és bányászati ágazatba irányuló új beruházások; valamint földgáz-tárolókapacitás biztosítása orosz állampolgároknak (az LNG-létesítmények kivételével).”⁷⁷ A meghozott intézkedésekkel összhangban kimutatták, hogy az orosz importgáz a szankciócsomagok elfogadása után minden esetben drágult. Jelenleg, a háború kitörése után egy évvel, nagyjából háromszoros áron jutnak az EU-tagállamok orosz gázhoz. Ez különösen azokat az országokat hozta nehéz helyzetbe, amelyek energiamixének nagy hányadát teszi ki a földgázfelhasználás, és e mellé beszerzésük jórészt az orosz importra támaszkodott.⁷⁸ Bár az EU sokat tett a függőség csökkentése érdekében, míg a vezetékes gáz kereskedelme és szállítása a fenti okok miatt akadozik, addig az LNG-kereskedelem egyértelműen fellendült, EU–orosz viszonylatban is.⁷⁹ Eredeti témám fókuszja miatt a továbbiakban eltekintek a kérdés mélyebb elemzésétől, amely egy önálló kézirat témájaként is szolgálhatna összetettségét és súlyát tekintve.

Konklúzió

Írásomban a számba vett szabályzók és stratégiai dokumentumok egyöntetűen prioritizált helyen kezelik Magyarország energiapolitikáját és ellátásbeli helyzetét. Érdekes volt látni, hogy a 2020 és 2021 folyamán frissített dokumentumok stratégiai célkitűzései hogyan feleltethetők meg a 2022-ben ismert körülményeknek, maguk a stratégiák hogy használhatóak a megjelenésüket követő második évben. Az elmúlt időszakban lezajlott drasztikus változások rámutattak az írásos szakpolitika statikusságára, amely egyértelműen (a 2009-es orosz–ukrán gázvitát követő időszakhoz hasonlóan) egyfajta utókövető módban lesz majd képes a 2022-ben bekövetkezett változásokat stratégiai szinten megjeleníteni a vonatkozó dokumentumokban.

⁷⁷ Az Európai Unió Tanácsa 2023.

⁷⁸ Világgazdaság 2022.

⁷⁹ Portfólió 2022.

A földgázt illetően egybehangzó ítéletnek értékelem annak átmeneti jellegét és prognosztizált visszaesését az ipari és lakossági felhasználásban. A hazai energia-politika jövője a diverzifikációban rejlik, amelynek kapcsán egyértelmű szerep jut majd az alternatív energiaforrások fokozott bevonódásának az energiatermelésbe.

Fontos jelzés az energetika témájában a hazai, gyakorlati biztonságiasítás (energia-veszélyhelyzet terminológia használata), amely nagy előrelépést fog eredményezni a szakmában szabályzói téren. Bár az ország földgáz-infrastruktúrája mára minden oldalról kapcsolódik a regionális hálózatba, amely az EU-ban ismert szolidaritási klauzula alapján kellő biztosítékként szolgálna önmagában is az ellátás zavartalanságának fenntartására,⁸⁰ a fent említett kormányzati intézkedés a várakozások szerint szakpolitikai szinten hoz majd változásokat, amelyek egy része rövid távon várhatóan a kibocsátáscsökkentési törekvésekkel ellentétes lesz.

Irodalomjegyzék

- 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. *Magyar Közlöny*, 2012. évi 19. szám. Online: http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf
- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat melléklete, Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&xtreferer=00000001.txt>
- 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat. *Magyar Közlöny*, 2012. december 20, 175. szám. Online: www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100128.tv>
2022. évi VI. törvény szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, illetve humanitárius katasztrófa magyarországi következményeinek elhárításáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2200006.TV&dbnum=1>
- 77/2011. (X. 14.) OGY határozat a Nemzeti Energiastratégiáról, 2. pont. a) bekezdés. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a11h0077.OGY>
- 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=998h0094.OGY>
- A Kormány 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-1393-30-22>
- APONTE, Alicia Altagracia szerk. (2007): *A Quest for Energy Security in the 21st Century. Resources and Constraints*. Institute of Energy Economics Japan, Asia Pacific Energy Research Centre. 4. Online: https://aperc.or.jp/file/2010/9/26/APERC_2007_A_Quest_for_Energy_Security.pdf
- Az Európai Unió Tanácsa (2023): *Az Oroszországgal szemben az ukrán válság nyomán bevezetett uniós korlátozó intézkedések (2014 óta)*. Online: www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/#economic

⁸⁰ Európai Bizottság 2022.

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1148 Irányelve (2016. július 6.) a hálózati és információs rendszerek biztonságának az egész Unióban egységesen magas szintjét biztosító intézkedésekről. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L1148&from=HU>
- Brutálisan drágították a gáz árát a brüsszeli szankciók. *Világgazdaság*, 2022. szeptember 14. Online: www.vg.hu/nemzetkozi-gazdasag/2022/09/ennyivel-dragitottak-a-gaz-arat-a-brusszeli-szankciok
- Energy Trilemma Index, 2021. Country Rankings*. Online: <https://trilemma.worldenergy.org/>
- Európai Bizottság (2022): *Statement by Commissioner Simson on the Energy Emergency Plan of Hungary*. 2022. július 14. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/STATEMENT_22_4529?fbclid=IwAR390EjwHaWX1xnUFL4tpFKA4IQ78oXS04FGTUud_C-Taz1pqZDdWfzaToY
- European Commission (2020): *European Green Deal Call: €1 Billion Investment to Boost the Green and Digital Transition*. 2020. szeptember 17. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1669
- Hiába a szankciók, soha nem látott összegekért ömlik az orosz LNG Európába. *Portfólió*, 2022. december 1. Online: www.portfolio.hu/uzlet/20221201/hiaba-a-szankciok-soha-nem-latott-osszegekert-omlik-az-orosz-lng-europaba-582384
- HENDE Csaba (2014): Miniszteri előszó Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájához. *Nemzet és Biztonság*, 7(2), 117–130. Online: www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_2_09_nks_eloszo.pdf
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2020): *Nemzeti Energia- és Klímaterv*. Online: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/hu_final_necp_main_hu.pdf
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2020): *Nemzeti Energiastratégia 2030, kitekintéssel 2040-ig*. Online: www.banyasz.hu/images/klimapolitika/Nemzeti%20Energiastrat%C3%A9gia%202030.pdf
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2021): *Nemzeti Tiszta Fejlődési Stratégia 2020–2050*. Online: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/5/54/54e/54e01b-f45e08607b21906196f75d836de9d6cc47.pdf>
- JOÓB Sándor (2021): Tizenöt évre szóló gázvásárlási szerződést írtunk alá az orosz Gazprommal, Ukrajna meglepődött és válaszlépéseket tesz. *Telex*, 2021. szeptember 27. Online: <https://telex.hu/gazdasag/2021/09/27/gazprom-gazvasarlas-szerzodes-szjjarto-peter-energiaellatas-foldgaz>
- Magyar Közlöny*, 117. szám. 2022. 07. 15. Online: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/aacee08e2a52477c90eb189660f4287c3fea14ef/megtekintes>
- Magyarország Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terve 2020-ig. Online: www.cserkeszolofurdo.hu/hoszolgaltatas/ehatcseltern.pdf
- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (2010): *Magyarország megújuló energiahasznosítási cselekvési terve 2010–2020*. Online: <https://tinyurl.hu/mcbd>

- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (2011): *Környezeti értékelés a Nemzeti Energiastratégia 2030-ig, kitékintéssel 2050-re c. dokumentum stratégiai környezeti vizsgálatához*. 2011. június 30. Online: <http://2010-2014.kormany.hu/download/a/87/70000/ESTRAT%20K%C3%B6rnyezeti%20Hat%C3%A1selemz%C3%A9s%20FIN%2020110704.pdf>
- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (2012): *Nemzeti Energiastratégia 2030*. Online: <https://2010-2014.kormany.hu/download/4/f8/70000/Nemzeti%20Energiastrat%C3%A9gia%202030%20teljes%20v%C3%A1ltozat.pdf>
- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Energiaügyért Felelős Államtitkárság (2011): *Stratégiai környezeti vizsgálat készül a Nemzeti Energiastratégia 2030-ig, kitékintéssel 2050-re dokumentumhoz*. 2011. február 14. Online: <http://2010-2014.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/klima-es-energiaugyi-allamtitkarsag/hirek/strategiai-kornyezeti-vizsgalat-keszul-a-nemzeti-energiastrategia-2030-ig-kitekintessel-2050-re-dokumentumhoz>
- PAVLOVA, Iskra (2020): MFGK Croatia books 6.8 bcm capacities at Krk LNG terminal until 2027. *SeeNews*, 2020. június 8. Online: <https://seenews.com/news/mfgk-croatia-books-68-bcm-capacities-at-krk-lng-terminal-until-2027-701776>
- RITCHIE, Hannah – ROSER, Max [é. n.]: *Hungary: Energy Country Profile*. Online: <https://ourworldindata.org/energy/country/hungary>
- SOLTI István (2014): A nemzetbiztonsági stratégia a Nemzeti Biztonsági Stratégia tükrében. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2(3), 47–60. Online: http://epa.oszk.hu/02500/02538/00006/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_03_047-060.pdf
- SZABÓ et al. (2020): Az új Nemzeti Energiastratégia értékelése. *REKK Policy Brief*, 2020. május. Online: https://rekk.hu/downloads/academic_publications/rekk_policybrief_hu_2020_02.pdf
- TAKÁCS Gergely [é. n.]: *Az energiabiztonság elmélete*. Online: http://acta.bibl.u-szeged.hu/56867/1/kek_42_058-073.pdf
- The EU Green Deal explained* (2021). Norton Rose Fulbright, 2021. április. Online: www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/c50c4cd9/the-eu-green-deal-explained
- Történelmi jelentőségű a szerepvállalásunk a Krk-LNG terminálban. *Világgazdaság*, 2020. június 9. Online: www.vg.hu/cegvilag/2020/06/tortenelmi-jelentosegu-a-szerepvallalalunk-a-krk-lng-terminalban

